

En hållbar sjukpenning?

BOKANMÄLAN

Rapportens titel kan läsas som en fråga, men bör läsas som ett påstående. SNS välfärdsråd, som denna gång utgörs av Laura Larsson (ordf), Agneta Kruse, Mårten Palme och Mats Persson, menar sig ha hittat en modell som Sverige kan leva med. Att deras förslag inte väckt någon större debatt tyder på att tiden ännu inte är mogen att på allvar ta itu med det paradoxala förhållandet att Sverige med en relativt frisk befolkning har en internationellt sett mycket stor sjukfrånvaro.

Som författarna understryker, handlar det inte primärt om frånvaro i form av måndagströtthet och dylikt. Det är framför allt de mycket långa fallen (över två år) som bidragit till den ökande frånvaron under senare år. Denna typ av frånvaro återfinns framför allt i åldersgruppen över 60 år. Det går knappast att frigöra sig från misstanken att det i dessa fall handlar om ett slags ”förtidspensionering”, och att det därför vore lämpligt att slussa över berörda personer i det egentliga pensionssystemet, t ex genom att låta dem välja delpension eller förtida uttag av ålderspensionen. Något sådant förslag läggs emellertid inte i denna rapport.

Rådet noterar att det fortfarande finns ett officiellt förtidspensionssystem i Sverige, nämligen systemet med sjuk- och aktivitetsersättning, och diskuterar tämligen ingående hur detta system förhåller sig till sjukpenningförsäkringen. Talar vi om de äldre på arbetsmarknaden, är det sjukersättning som är alternativet till sjukpenning. I bägge fallen är det hälsan/arbetsförmågan (och inte arbetsmarknadssituationen) samt den enskildes normala inkomst som är styrande för ersättningens storlek. Det finns dock skillnader. Dels är sjukpenningen vanligen något högre än sjukersättningen,

dels omfattas inte personer med sjukersättning av trygghetslagstiftningen på arbetsmarknaden. Med tanke på dessa skillnader är det inte förvånande att många hellre vill ha sjukpenning än sjukersättning. En rimlig fråga i sammanhanget är följaktligen hur personer som är berättigade till sjukersättning kan förmas att välja denna i stället för sjukpenning. Ska det alls vara fråga om ett val; borde inte sjukpenningen dras in för dem som är berättigade till sjukersättning?

Detta är en väg som Välfärdsrådet inte vill gå. Tvärtom rekommenderar rådet att sjukersättningen helt enkelt slopas och att sjukpenningen blir den enda stödformen för arbetsoförmögna äldre personer. Som i dag ska sjukpenningen ständigt omprövas. Dessutom menar rådet att sjukpenningen bör avtrappas med längden på sjukfrånvaron. Motiveringen för avtrappningen är att de försäkrade ska få ett starkare incitament att avkorta frånvaron, bl a genom att delta i rehabilitering och program för arbetslösa, medan motiveringen för att avskaffa sjukersättningen är att det allmänna systemet härigenom blir enklare och tydligare och att ingen behöver bli utesluten från gemenskapen på arbetsmarknaden (rådet använder termen ”stigmatiserad”). Mitt intryck är att rådet anser att det första ledet i reformen är viktigast.

Detta är onekligen ett ganska drastiskt förslag. Går förslaget igenom, befarrar jag att situationen för personer med varaktig arbetsoförmåga – de som utgör (eller borde utgöra) förtidspensionärernas kärna – kommer att få en försämrad situation. Hur kommer det t ex att gå med deras kreditvärdighet? Även om sjukersättningen ligger på en relativt låg nivå, är den i varje fall stabil (och inflationsskyddad), vilket gör att en kreditgivare någorlunda lätt kan bedöma förmågan att betala tillbaka ett lån. I fallet med en sjukpenning som ständigt ska omprövas, och när som helst kan dras in,

Laura Larsson, Agneta Kruse, Mårten Palme och Mats Persson: *En hållbar sjukpenningförsäkring*, Välfärdsrådets rapport 2005, SNS Förlag, 2005, 103 sidor, ISBN 9-1853-5526-7.

bör långivarna agera mer försiktigt. En konsekvens av rådets förslag kan därför bli att möjligheten att få huslån m m blir väsentligt sämre för dem som i dag upp-
bär sjukersättning. Rör det sig om relativt unga människor, exempelvis offer för en trafikolycka, kan konsekvensen bli förödande.

Med detta vill jag inte ha sagt att dagens system är bra. Som rådet förtjänstfullt påpekar lider dagens system av bristande kontroll och visst godtycke. Det är inte bara den nyssnämnda kärnan – personer med definitivt varaktig arbetsförmåga – som i dag blir förtidspensionerade. Rätten till sjukersättning ges också till personer med tillfällig eller svårbedömd arbetsförmåga. Och en del personer med definitivt nedsatt arbetsförmåga nekats sådan ersättning. Denna situation är givetvis inte bra och vi har anledning att fundera över metoder som förbättrar urvalet och säkerställer att de

villkor som ställs upp också tillämpas. På så sätt skulle de ”säkra” fallen kunna garanteras en stabil försörjning, medan olägenheterna med återkommande prövning i sjukpenningförsäkringen begränsas till de ”tveksamma” fallen. Frågan är bara hur. Tyvärr har rådet inget närmare svar på den frågan.

Förutom nämnda förslag innehåller Valfördrådet rapport en översiktlig genomgång av ett antal försäkringsfrågor. I denna genomgång identifieras egenskaper hos en social försäkring samt diskuteras vilken roll självrisker och kontroll kan spela. Särskilda avsnitt ägnas åt normer och normbildning samt betydelsen av arbetsgivarinträde i finansieringen. Rapporten som helhet kan med fördel utnyttjas i undervisningen.

Lars Söderström

Professor vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet